

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,- per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.

Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.

DE SOLDAAT VAN CATHARINA DE GROTE

Op een grasveld in de tuinen van het vroegere Tsaristische paleis, zou, volgens het verhaal, nog in het begin van deze eeuw een soldaat op wacht hebben gestaan. Niet een keer, maar altijd stond daar verloren op het grote grasveld een wacht. Op een keer vroeg iemand, waarom die soldaat daar eigenlijk stond. Maar men wist het niet, of niet meer, men was het vergeten. Toch bij het napluizen in de hofarchieven kwam men er achter. Katharina de Grote, meer dan honderd jaar voordien keizerin van Rusland, had daar eens gewandeld. Er had daar midden op het gras een mooie bloem gestaan, misschien een margriet of een papaver. En de keizerin, in een sentimentele bui, had bevolen dat een soldaat bij die bloem op wacht gezet moest worden, opdat niemand er op trappen zou. De keizerin was doorgelopen. Ze heeft er waarschijnlijk nooit meer aan gedacht. Ze stierf vóór het jaar 1800, in 1796. Maar nog na 1900 stond, steeds op diezelfde plek, een soldaat op wacht; ter bescherming van een bloem die honderd jaar te voren gebloeid had. Zo luidt tenminste het verhaal. Of het waar is? Och dat weet ik niet. Dat gaat zo met legendes.

Maar het zou best waar kunnen zijn. Iedereen kent wel voorbeelden van gewoonten die geen praktische reden meer hebben. Wel iedereen heeft de macht van de sleur in het leven ten minste eens ervaren. Nu is dat niet zo erg, want helemaal zonder gewoonte en zelfs sleur zou het leven doodvermoeiend worden. Maar het is toch ook wel nodig dat men af en toe eens tot bezinning komt en zich afvraagt: Hoe zit dat eigenlijk ook al weer? Wat was er toch ook aan de hand? En ik zou me heel goed kunnen voorstellen, dat iemand die vraag zou stellen ten aanzien van het humanisme en het Humanistisch Verbond. Dat zijn klanken die al aardig gemeengoed beginnen te worden in het nederlandse spraakgebruik. De uitdrukking „Christenen en Humanisten” loopt iemand

zo maar uit de mond; en het „ik ben ook Humanist” wordt grif gezegd door wie buitenkerkelijk alleen een beetje „kaal” vindt klinken. Een ander type kan men horen zeggen „Ik ben zelf humanist, maar ik ben het er niet mee eens”. Waarmee de man het niet eens is, doet er niet toe, want het niet-eens-zijn op zichzelf is het kenmerk van dit type. In al deze zegswijzen wordt het woord humanisme en humanisten op een heel vage manier gebruikt. Het betekent dan zoiets als buitenkerkelijk, ongodsdiensig, of ook wel niet traditioneel of oppositioneel. Maar toen het bergip direct na de oorlog in 1945 en '46 opnieuw in gebruik kwam had het voor de mensen die dat deden toch wel een heel bepaalde betekenis, en het is de moeite waard ons nog eens af te vragen wat die betekenis ook weer was. Het is als het ware de vraag naar het ABC van het humanisme, zoals dat de oprichters van de humanistische beweging voor ogen stond. Ik zie geen kans om in dit kwartiertje vanmorgen dat nog weer eens helemaal op te halen, misschien hebben we volgende keren nog gelegenheid om er op terug te komen; maar ik wil er wel graag iets van zeggen. Al kunnen we dan niet het hele ABC afwerken, dan kunnen we toch beginnen met de A. Die A dat is de Aanvang. En wat was de Aanvang? Dat was en is de verontrusting. Het humanisme begint met de verontrusting.

Nu is er verontrusting genoeg in onze samenleving, maar niet alle verontrusting heeft direct te maken met het humanisme. Men kan verontrust zijn over de lonen of over de belastingen, en ik zeg niet dat dit niet ook nog verband houdt met onze levenswijze, maar ik denk toch allereerst aan een ander soort verontrusting. Dat is de verontrusting die wij gevoeld hebben voor de tweede wereldoorlog tijdens de opkomst van het nationaal-socialisme en het fascisme; en die we gevoeld hebben tijdens de bezetting, toen we zagen tot wat voor beestachtigheid de mens tegenover de medemens in staat is.

Eigenlijk wat dat natuurlijk altijd het geval geweest in de loop van de geschiedenis, maar we hadden de hoop dat die tijden van wreedheid en misdadigheid voorbij waren. Nu zagen we op eens dat we er midden in stonden. Tallozen stroopten het laagje beschavingsvernietiging af, en we vragen ons in onze ontzetting af, hoe en waar in de mens de aanknopingspunten gevonden konden worden voor een waarachtiger, duurzamer menselijkheid. We zagen talloze zg. christenen meedoen met de beestachtigheid, we zagen even velen buitenkerkelijken opgezweept tot verloochening van menselijkheid. Maar in de godsdienstige wereld was er de belijdenis beweging die niet meedeed... In de buitenkerkelijke wereld waren er voorbeeldige enkelingen, velen zelfs, maar geen kern, geen bundeling, geen beweging...

Dat is voorbij, maar de verontrusting bleef. Verontrusting over de dingen van de dag, ook in gewonere tijden. Verontrusting over misdadigheid en onmaatschappelijkheid, waarvan de kranten vol staan. Alweer: ook dit is altijd zo geweest, maar ook hiervan hadden we gehoopt dat we een stapje verder konden komen. En misschien kan dat ook nog wel, ondanks alles, als we gebruik leren maken van het inzicht, dat misdadigheid en onmaatschappelijkheid bij herhaling, misschien altijd, het gevolg zijn van liefde-loosheid thuis, harde jeugd, ontworpen huwelijken. Speelt de aanleg dan geen rol? Natuurlijk wel, maar de verwarring in de gezinnen, die de kluts kwijt zijn, is beslissend bij de ontwikkeling van de aanleg. Misdadigheid is de rekening die gepresenteerd wordt voor het tekort aan warmte en toewijding, voor de zelfzucht van de omgeving. Maar, alweer, waar en hoe pakken we de verwarring in het gezinsleven aan; waarvandaan komen nieuwe warmte en nieuwe toewijding? Dat zijn verontrustende vragen, waarop ook buitenkerkelijken en ongodsdienstigen een antwoord zullen moeten geven.

De nozems! Een nieuw punt van verontrusting, ook al weet niemand precies wat nozems zijn. Baldadige jongelui zijn er altijd geweest en temeer naarmate onze maatschappij netter, geordender werd; de overvloedige energie moet ergens heen. Maar deze baldadigheid is iets anders; zij vindt op onnaspeurlijke wijze weerklank bij bredere lagen, bij jongeren, bij ouderen; zij drukt ook iets uit wat in bredere kringen leeft; iets

negatiefs, maar iets reëls; onbehagen, onmacht, onzekerheid. „De wereld is rot”, dat heeft de jeugd altijd gezegd. „Maar wij kunnen er niets aan doen”, dat is een ongewoon geluid voor de jeugd. „En we zouden ook niet weten wat!” En wij ouderen? Wij weten het ook niet. We voelen een kwellende onzekerheid. Dat is juist het probleem: dat wij ouderen onze houding niet weten te vinden. We leveren geen weerwerk, de jeugd kan zich niet afzetten, omdat wij als de dood zijn iets van rijpheid te tonen en het „contact” met de jeugd te verliezen, zoals dat heet. Maar ook, omdat we het inderdaad zelf helemaal niet meer weten, hoe en waar een nieuw richtingsbesef tot ontplooiing gebracht kan worden, dat lijn en zin brengt in het hachelijke bestaan van nu.

Verontrusting! Ook over de verhoudingen in de wereld. Spanning, wantrouwen, haat heersen tussen volkeren, blokken en rassen. Politieke systemen botsen op elkaar, jonge volkeren springen naar voren, de gekleurde rassen dringen omhoog. Dwars daar doorheen speelt de ongehoorde tegenstelling in welvaart tussen de bezittende volkeren en de bezitlozen, zodat de armste burger in de welvarende landen rijk en verzorgd is, vergeleken met de massa's in de landen van Azië en Afrika. En achter dit alles staat de dreiging van de oorlog, de vernietiging door de atoombom. Er is geen sprake van dat deze chaotische spanningen door goedwillende enkelingen kunnen worden opgeheven. Hier spelen politieke, militaire, economische en emotionele factoren een rol, die de sfeer van de goede wil te buiten gaan en op hun eigen vlak in toom gehouden moeten worden. Velen menen dat tenminste. Maar dan is het nog niet onverschillig welke idee daar achter zit en aan de machtsverhoudingen inhoud geeft. Want daarvan hangt het af of de tegenstellingen versterkt of verminderd worden. Hier ligt het aangrijpingspunt van de goedwillende enkeling, dat hij als persoon en burger mede de richting van de ontwikkeling bepaalt door de idee die in zijn stellingname tot uiting komt. Maar alweer: Het erge is, dat we helemaal niet door zulke ideeën gegrepen zijn; dat we ons ook in dit opzicht hulpeloos en stuurlaars voelen. Dat is bij uitstek verontrustend.

Verontrust en hulpeloos, stuurlaars, verward. Dat is onze situatie. Verontrust voor een groot deel juist door de onmacht, onzekerheid en verwarring. Daarvoor vinden we geen heul bij de leuzen van de dag: vrijheid,

kerstfeest op de ark

In de week van 24 december t/m 30 december wordt er bij voldoende deelname een kerstkamp gehouden in „De Ark”. De prijs bedraagt f 42,—. Aanvang donderdag, 24 december 18 uur (met diner) tot en met woensdag 30 december (na de lunch). Ook is het voor zover de plaatsruimte zulks toelaat mogelijk deel te nemen over een periode van 24 december 18 uur t/m zondag 27 december (na diner). Prijs f 22,—.

Aanmelding: „De Ark” — Belvédèrelaan 14 — Nunspeet — Tel. 03412—2404.

ordening, wetten, wetenschap, ontvoogding, toekomst. Al deze kreten duiden op elementen die van belang zijn. Maar op een of andere wijze zoeken we naar iets dat meer omvattend is, meer wezenlijk ook; iets dat het mens zijn raakt.

Maar we kunnen ook geen vrede hebben met opvattingen als die van het fascisme, waarin de mens verdierlijkt werd tot een kuddedier of een roofdier; of opvattingen waarin de concrete mens wordt opgeofferd aan een abstracte heil en de mens van nu niet anders is dan mest op de velden der toekomst. Daartegen zeggen we beslist neen, want onze verontrusting is juist gewekt door het verlangen naar een andere opvatting van mens zijn, die ons voor ogen zweeft. Onze verontrusting is immers in wezen niet zo

maar iets negatiefs! Het is onze reactie op de teleurstellende werkelijkheid van een intuïtief besef van echt mens-zijn uit. Het is de uiting van een positief verlangen en het is dit verlangen dat we levend willen houden; en niet alleen levend houden, maar ook scheppend werkzaam doen zijn.

Daarom hebben we ons o.a. verenigd in het Humanistische Verbond, het verbond der verontrusten. Dat is helemaal niet een willekeurige „uitvinding”, een bedenksel van idealisten, maar een directe reactie op de situatie van nu; een poging om de krachten te bundelen voor de verdediging van de bedreigde menselijkheid. Een antwoord op de uitdaging van deze tijd. En deze uitdaging is gericht tot ons allen.

Dr. J. P. VAN PRAAG

DE VERANTWOORDELIJKHEID ALS MENS VAN DE JURIST, IN HET BIJZONDER VAN DE STRAFRECHTJURIST

Nu ik U iets zal gaan zeggen over de verantwoordelijkheid als mens van de jurist, moet ik beginnen met U erop opmerkzaam te maken, dat dit woord „jurist” een verzamelnaam is voor die personen, die zich allen weliswaar met juridische vraagstukken en werkzaamheden bezig houden doch wier arbeidsterrein oneindig veel kan verschillen.

Evenals op andere terreinen heeft zich nl. ook op juridisch terrein in de laatste 40—50 jaren een zó grote verdeling, differentiatie en specialisatie van werkzaamheden ontwikkeld met zó totaal van elkaar verschillende verantwoordelijkheden, dat deze moeilijk met elkaar vallen te vergelijken.

Aan U allen toch zal het bekend zijn, dat men op de meest verschillende terreinen van het maatschappelijke leven „juristen” aan het werk ziet. U vindt ze bij de grote handelszaken en industriële bedrijven, de zg. bedrijfsjuristen; U vindt ze bij de banken, U treft ze aan in allerlei soorten van verenigingen bv. als al of niet bezoldigd secretaris van het bestuur. U ziet ze bij alle openbare diensten van Rijk, Provincie, Gemeente, Waterschap en publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie, U komt ze tegen in het voor juristen speciaal gereserveerde vrije beroep van Advocaat en Procureur, de Balie dus, en bij de eveneens voor juristen gereserveerde Rechterlijke Macht, welke laatste dan ook nog weer is onderverdeeld in de leden der „staande” magistratuur, zijnde de leden van het Openbaar Ministerie, en van de „zittende” magistratuur, naar de uitdrukking van art. 180 onzer Grondwet „met rechtspraak belast”.

Taalkundig betekent het woord jurist eigenlijk alleen die categorie van personen, die het doctoraal examen rechten met succes heb-

ben afgelegd en zich dan „Mr. in de Rechten” mogen noemen, en „Mr. Dr.” als zij tevens nog een proefschrift hebben geschreven en dan tot „doctor juris” zijn gepromoveerd. Na hun studie gaan die juristen echter geheel uiteenlopende wegen op, zoals ik U zo juist opsomde, en hebben zij geheel verschillende verantwoordelijkheid.

Desniettemin hebben achter alle juristen één verantwoordelijkheid als mens gemeen, nl. om de *Rechts*-idee onder alle omstandigheden en waar ter plaatse ook, internationaal en nationaal hoog te houden en te verdedigen.

Het is daarom dan ook, dat de jurist nog méér dan de niet-jurist geschokt en ten diepste teleurgesteld is geworden door het feit, dat in de 2e wereldoorlog opnieuw de macht en het geweld alle Recht ter zijde heeft gesteld, door het feit o.a. dat door de bezetter het Landoorlogsreglement 1907, dat aan de burgerbevolking van een bezette staat althans enige waarborgen tegen exorbitante handelingen van de bezetter méénde te verlenen, vrijwel geheel werd genegeerd en dat mogelijk is gebleken, dat een volk als het Duitse, waaraan wij toch de grootste filosofen, idealisten en kunstenaars te danken hebben, kón overgaan tot die aller-afschuwelijkste oorlogsmisdaad, „de „genocide”, het en-bloc vermoorden van totaal onschuldige Joden alleen uit hoofde van hun ras.

Het is uit hoofde van hun verantwoordelijkheid en van hun roeping, dat na de oorlog juist de juristen met man en macht trachten een hechtere *rechts*-organisatie als voordien op te bouwen met de beschikking over een internationale politiemacht en dat zij dit trachten te doen door middel van het instituut der Verenigde Naties, door op de basis van het *Recht* organiseren van beperkter lichamen zoals de Europese Gemeenschap en

door het propageren van een code van oorlogsmisdaden met berechting daarvan door een straffkamer van het Internationale Gerechtshof te Den Haag.

Nu zie ik de sceptici onder U glimlachen en ik hóór hen zeggen: „Hoe kunt U nu zó naïef zijn te denken of te hopen, dat bij het eventueel uitbreken van een 3e wereldoorlog, waarbij het voor alle volkeren zou gaan om het „to be or not to be” zulke nieuwe *rechts*-regels en zulke nieuwe *rechts*-instituten zouden kunnen standhouden?”

Die tegenwerping ligt — helaas — natuurlijk voor de hand maar geheel juist acht ik die toch niet. Ten bewijze daarvan zou ik U toch in herinnering willen roepen, dat in 1950—51 door een internationale legermacht het geheel omverlopen van Korea kon worden verhinderd, dat in het jaar 1956 door eenzelfde legermacht in het gebied van Gaza een oorlog tussen Israël en Egypte kon worden voorkomen en dat thans in Laós hetzelfde wellicht zal gelukken en dat de „genocide” in Tibet door de Commissie van internationale Juristen grondig wordt onderzocht en misschien kan worden gestraft, althans kan worden stop gezet.

Om mij nu echter te bepalen tot het speciale onderdeel van mijn onderwerp, de verantwoordelijkheid van de strafrechtsjurist als mens, dan moet ik ook hier weer beginnen met drie categorieën van strafrechts-juristen met geheel verschillende verantwoordelijkheid, te onderscheiden nl. de straffleiter, de leden van het Openbaar Ministerie en de strafrechter.

I. de straffleiter, dat is dus de raadsman van een verdachte, heeft als eerste en belangrijkste verantwoordelijkheid er voor te zorgen, dat zijn cliënt geen onrecht geschiede, in de eerste plaats dus, dat hij niet ten onrechte wordt veroordeeld, m.a.w. dat er te zijnen aanzien geen zg. „gerechtelijke dwaling” wordt begaan; ten tweede er voor te zorgen, dat al de rechten van de verdachte, en dat zijn er vele, zéér precies omschreven in ons voortreffelijk wetboek van strafvordering (strafrechtprocedure) worden geëerbiedigd, en ten derde dat diens persoonlijkheid en de omstandigheden, waaronder hij het delict pleegde, ten duidelijkste aan de Rechter worden uiteengezet, waarbij de raadsman sinds de laatste 20—30 jaren een hulpmiddel heeft in de door reclasserings-ambtenaren en psychologische- of psychiatrische deskundigen over de verdachte uitgebrachte rapporten, welke van uitermate veel belang zijn voor de bepaling van de straf.

Als mens heeft de straffleiter uiteraard ook nog zijn cliënt bij te staan en diens familie in hun moeilijke en dikwijls totaal onverwachte positie.

Ik meen met recht te mogen zeggen, dat de Nederlandse advocaten met lof die taak verrichten en die verantwoordelijkheid met ernst dragen.

II. Ook de tweede categorie van strafrecht-juristen — de leden van het Openbaar Ministerie — dragen de verantwoordelijkheid, dat er geen gerechtelijke dwaling ten aanzien van verdachten geschiede en dat hun rechten ten volle worden geëerbiedigd. De Officiëren van Justitie dragen al dadelijk de verantwoordelijkheid voor het *instellen* der strafvervolgning. Zij *behoeven* nl. niet altijd te vervolgen; zij mógen dit achterwege laten „op gronden aan het algemeen belang ontleend” zoals artikel 167 van ons Wetboek van Strafvordering zegt.

Ik hernnner mij bv. dat ik als Procureur-Generaal destijds heb moeten beslissen of een medicus strafrechtelijk zou moeten worden vervolgd wegens „euthanasie” een bijzonder tragisch geval, waarin de medicus zijn eigen ongeneeslijke zieke en zwaar lijdende broeder op diens verzoek uit zijn lijden had geholpen, een beslissing, welke mij zoals U zult kunnen begrijpen wel enige slapeloze uren heeft bezorgd.

Voor dergelijke beslissingen komt het Openbaar Ministerie bij voortduring te staan. Ter illustratie moge ik U noemen de voortreffelijke qualificatie, die wijlen Prof. Mr. van Dijk eens heeft gegeven aan die leden van het Openbaar Ministerie. Hij noemde deze nl. „de *chirurgen* onder de juristen”. Zoals de chirurg moet beslissen of en hoe hij de operatie zal doen, zoals hij eigenlijk daarbij geen enkele fout mag maken, zo is het ook met de Officier van Justitie. Ook hij moet dag en nacht klaar staan om het maatschappelijk gezwel, dat „criminaliteit” heet, te opereren, ook hij mag niet te vroeg, bv. door te snelle arrestatie, ingrijpen maar ook niet te laat, zodat de dader zou kunnen vluchten, ook hij mag eigenlijk geen aperte „fouten” maken, omdat het om de reputatie en de maatschappelijke positie van een „mens” gaat en ook hem treft in hoge mate de critiek, omdat strafzaken nu eenmaal in het openbaar worden behandeld en uit en terna in het publiek en de pers worden besproken.

III. Een uitzonderlijk zware verantwoordelijkheid heeft natuurlijk de *strafrechter*; hij is immers de man die de eindbeslissing neemt, zowel ten aanzien van het al of niet bewezen zijn van het ten laste gelegde feit, als ten aanzien van de op te leggen straf. Juist in de laatste 40—50 jaar is door de ontwikkeling der criminologie, der psychologie en de psychiatrie de *dader* meer nog dan de daad in het brandpunt zijner belangstelling en zijner verantwoordelijkheid komen te staan en het zal U allen duidelijk zijn dat het oordelen als mens over een ander

kalender 1960

In dezelfde mooie uitvoering als in 1959 is heden de kalender 1960 verschenen. Wanneer U zeker wilt zijn van een exemplaar adviseren wij U reeds nu te bestellen door storting of overschrijving van f 2,50 op postrekening 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

„mens” nog groter verantwoordelijkheid vordert dan oordelen over objectieve, materiële feiten.

Ook de Rechter vindt daarvoor een hulpmiddel in het voorlichtingsrapport of het psychiatrisch verslag evenals de Officier van Justitie en de raadsman. Als het kan, zal hij ook rekening willen houden met de eventuele gevolgen der veroordeling voor het gezin van de verdachte en tenslotte moet hij rekening houden met de belangen der gemeenschap en zal hij zich verantwoordelijk gevoelen voor de verdediging dier gemeenschap tegenover de kwaadwillige of gevaarlijke delinquent.

Ziehier een kort en uiteraard zeer oppervlakkig overzicht der verantwoordelijkheden van de drie figuren, die als strafrechtsjuristen de hoofdrol spelen in de strafprocedure. Waar ik hier spreek op verzoek van het Humanistisch Verbond, zodat er waarschijnlijk vele humanisten zich onder mijn onzichtbaar gehoor bevinden, zou ik er nog op willen wijzen, dat deze verantwoordelijkheden de humanistische strafrecht-jurist nog meer zullen bezwaren dan anderen en dat wel om twee redenen.

De humanist stelt de mens en de menselijke

waardigheid zeer hoog en hij zal veel schroom gevoelen die menselijke waardigheid in een mens opzettelijk te moeten aantasten, diens vrijheid, diens reputatie, diens vermogen en ten 2e zal hij als humanist wellicht niet zoals de calvinistische of rooms-katholieke jurist zulk een sterke steun kunnen vinden in zijn religieuze opvattingen, zoals de calvinist die heeft aan de calvinistische vergeldingsleer en de rooms-katholiek aan de Thomistische opvatting betreffende de straf.

Steun in het dragen zijner verantwoordelijkheid zal de humanist echter kunnen vinden in de leer der „Défence-Sociale”.

Tenslotte zou ik willen eindigen met de hoop uit te spreken, dat U aan deze uiteengezette verantwoordelijkheden eens zult willen denken, wanneer U vanavond gezeten in Uw gemakkelijke stoel en voorzien van thee en sigaren of sigaretten in Uw courant de al of niet sensationele of al of niet dramatische of tragische verslagen leest over strafzaken. Denkt U dan eens er aan welke verantwoordelijkheden aan de behandeling daarvan vastzitten.

Ik dank U voor Uw aandacht.

Mr. A. A. L. F. VAN DULLEMEN

KENTERING

De oogst is lang geborgen; op 't beroofde

land ligt de treurnis om vervlogen zomer.

Een dunne regen druilt uit de gedoofde

lucht afwezig neer. Droefgeestig dromen

verloren hoeven onder stervend lover.

En somber staren in de natte tuinen

de donkre dahlia's; de laatste kleuren doven.

Eenzelvig momplend dwaalt door de olmenkruinen

een moede wind, die langzaam ze ontbladert....

Reeds trekken 's nachts de wilde ganzen over:

de zorgeloze dagen zijn voorbij: de winter nadert....

TRUUS GERHARDT

Uit: De engel met de zonnewijzer.

ETEN

Onlangs hoorde ik van een onderwijsman, die het lager en middelbaar onderwijs lange jaren heeft gediend en daarbij de dank heeft geoogst van leerlingen, ouders en autoriteiten (hetgeen een knappe prestatie mag heten), dat je je van opvoeden niet al te veel moet voorstellen. Als je een kind kan leren a. voeten wegen, b. met twee woorden spreken en c. de deur achter zijn rug dichtdoen, dan mag je zeggen, dat je als opvoeder geslaagd bent, zo sprak deze vakman. Persoonlijk achtte hij het dichtdoen van de deur de hoogste deugd.

Gelijk men ziet: een bescheiden program. Maar het heeft het voordeel, dat het rekening houdt met de realiteit, hetgeen van andere programma's, van politieke partijen en regeringen bijvoorbeeld, niet altijd gezegd kan worden. En, als wij wat dieper graven kunnen wij vaststellen, dat het toch niet eens zo heel weinig is.

Voeten wegen houdt in, dat men de eigendommen van een ander wil ontzien en een zekere zindelijkheid betracht.

Met twee woorden spreken is een zedenconst, die ook wellevensconst is en dat moet elk oprecht humanist verheugen.

Het dichtdoen van de deur houdt in, dat men niet alleen de eigendommen en de persoonlijkheid van de evenmens wil ontzien, maar ook zijn gezondheid. En deze drie deugden vooronderstellen een beheersing der drijven, die het kenmerk van de ware beschaving is. Niettemin zijn de meeste ouders en voogden met deze winst niet tevreden. Zij eisen meer. Zij verlangen bijvoorbeeld, dat hun kinderen op tijd naar bed gaan, hun pianolessen leren, opgewekt ter schole gaan en eerst huiswerk maken om pas daarna verpozing te zoeken, hun mooie nieuwe fiets goed onderhouden en meer zulke tegennatuurlijke dingen.

Dat mislukt die ouders natuurlijk. Dan worden zij bedroefd, zij vrezen, dat hun kind een cultuurbarbaar zal worden, omdat het de aria uit de Freischütz niet feilloos kan weergeven, of dat het later zijn brood zal moeten winnen met het verkopen van lucifers, omdat het niet in geestdrift geraakt voor de derde wet van Keppler. En dan berispen zij de kinderen, die op hun beurt ook weer bedroefd worden en zo is de som van het menselijk verdriet weer wat groter geworden, wat toch niemand heeft bedoeld.

Geruime tijd geleden opgegroeid in een eenvoudig milieu heb ik geleerd, dat ik mijn vork in de rechterhand moest vasthouden. Mijn vader stond als rechtgeaard ambachts-

man op het standpunt, dat je je gereedschap rechts moest hanteren. Van frustraties van linkshandigen wist men toen nog niet zoveel af en messen kwamen aan de maaltijd niet te pas, zeker niet voor kleine jongetjes.

Na een jaar of tien had ik de les geleerd en toen was ik zover, dat ik eten een vervelend karwei vond. En nog wat later kwam ik in gezelschappen, waar men met vork en mes at. Het bleek, dat alle lessen, die ik in mijn jeugd had moeten leren, verspild waren. Van nature begaafd met uitgezochte tafelmanieren, was ik door mijn opvoeding een onbeholpen klungel geworden, die vreemd zat te schutten met handenvol prik- en snijwerk-tuigen.

Een algehele her- en omscholing volgde. Maar intussen vergingen weer nieuwe jaren, waarin het aanzitten aan maaltijden een kwelling werd. Doperwtjes vlogen als kleine spoetnikjes door het vertrek, stukjes vlees schoven over de rand van het bord, stukken aardappel vielen terug in de saus, die hoog opspatte en het tafellaken besmeurde. En wat er allemaal niet op mijn das terecht gekomen is!

Ik vermoed, dat ik in deze ervaringen niet alleen sta. Want waarom zou anders het servet uitgevonden zijn? Overigens heeft ook het servet er toe bijgedragen, dat ik liever de stofzuiger repareer dan dineer. Want was eertijds het slabbetje een eenvoudige maar doeltreffende borstwering, het servet uit de hogere kringen bedekt slechts, wat geen bedekking behoeft. Mijn soep, aardappel, leltjes vet, compôte en vlade komen of op mijn das of op mijn lapellen terecht. Maar het zou belachelijk zijn, als ik mijn servet stevig om de hals bond.

Intussen heeft een vriend, die nóg hoger op de maatschappelijke ladder is gestegen en ambtshalve van diner tot lunch en vandaar naar souper draaft, mij meegedeeld, dat in de kringen van de werkelijke elite al die regels weer onder tafel geveegd worden. Daar mag men eten zoals men wil. Men pakt de kip in de hand, werpt wijnglazen met een enkel woord van verontschuldiging om, knoeit links en rechts en lacht wat om een vetvlek op de das.

Ach, mocht ik het nog ooit eens zover brengen in mijn leven, dat ik in die kringen zou verkeren. Misschien zou ik weer smaak in de maaltijden krijgen.

Maar voorlopig zal ik het moeten doen met brood met kaas, een kop thee en de krant. Dank zij de opvoeding. H. H.

lezingen voor de radio

22 november VARA 9.45 uur Prof. Dr. G. Stuiveling: Uit humanistisch oogpunt.

29 november VARA 9.45 uur Dra. H. O. H. van Lessen-Douwes Dekker:
„Schiller, zoekter naar vrijheid en waarheid.”

1 december AVRO 16 uur Hella Haase: „De verantwoordelijkheid als mens van de kunstenaar”.